

RECENSIES

simpele twee-eenheid, al was het alleen maar omdat natuurlijke omstandigheden sociaal-economische differentiatie bewerkstelligden in de plattelandssamenleving.

Jansen, die een studie wijdde aan de stad - plattelandsrelaties in Zuid-Limburg in de achttiende en negentiende eeuw, bereikt soortgelijke conclusies. De wisseling in de relatie is bij hem evenwel niet primair afhankelijk van natuurlijke omstandigheden maar van historische processen. In zijn analyse treedt de interne dynamiek van maatschappelijke verandering daardoor duidelijk aan het licht. Zij is volgens hem van dien aard, dat het overweging verdient naast de evenementiële en de structurele geschiedschrijving een derde analyseniveau te onderscheiden: de geschiedenis van de veranderingen op middellange termijn. Het is op basis van zijn studie een voor de hand liggende, maar daarom niet minder nuttige suggestie.

H. K. Roessingh's bijdrage over de tabaksteelt kan hier onbesproken blijven. Het betreft een voorstudie van zijn inmiddels verschenen dissertatie, die ongetwijfeld de uitvoerige bespreking zal krijgen die zij verdient. Ook H. de Vries' beschouwing van het absentisme van grootgrondbezitters in Nederland tussen 1850-1890 moet worden beschouwd als een soort tussenbalans van lopend onderzoek. Voorzover er nu al conclusies zijn te trekken bevatten ook zij waarschuwingen tegen simpele generalisatie.

De bundel wordt besloten met een nuttig bibliografisch overzicht van de hand van P. Kooij, waarin vooral aandacht wordt besteed aan de Amerikaanse, Engelse en Franse literatuur op het terrein van de stadsgeschiedenis.

P. W. Klein

W. H. Lenselink en A. D. A. Monna, *Studies over het Zeeuwse en het Leidse burggraafschap* (Bijdragen van het Instituut voor middeleeuwse geschiedenis der rijksuniversiteit Utrecht; Groningen: H. D. Tjeenk Willink, 1976, xiii + 122 blz., f20.-, ISBN 90 01 077756 0).

De Vlaamse graven hebben in de elfde eeuw een originele oplossing gevonden voor het bestuur van de diverse districten van hun uitgebreide territorium. Kasteleins of burggraven oefenden vanuit een kasteel namens hen de grafelijke taken uit, met name de rechtspraak met schepenen. In de twaalfde eeuw bleken ze echter onbetrouwbaar en sindsdien zijn hun taken geleidelijk aan door afzetbare baljuws overgenomen. Ook in Nederland kwamen in de middeleeuwen burggraven voor. Verschillende historici hebben aangenomen dat deze noordeijk burggraven bewust in navolging van de Vlaamse voorbeelden gecreëerd waren en nagenoeg dezelfde bevoegdheden bezaten. De heren Lenselink en Monna hebben deze opvatting in details getoetst in een belangwekkende studie over twee burggraafambten, dat van Zeeland en dat van Leiden.

De conclusies van Lenselink zijn het meest verrassend. Hij behandelt de Zeeuwse burggraven tot 1328, van wie het zeer voor de hand zou liggen als hun ambt een imitatie van het Vlaamse voorbeeld zou zijn. Zeeland-bewester-Schelde was immers oorspronkelijk Vlaams gebied en van 1167-1256 werd hier een Hollands-Vlaams gemeenschappelijk bestuur gevoerd. Gosses en Dekker hadden dan ook aangenomen, dat reeds vóór de afstand aan Holland (\pm 1128?) Vlaanderen hier een burggraaf had aangesteld, dat de Hollandse graaf dit een nuttige functionaris vond en een soortgelijk ambt voor heel Zeeland creëerde en dat de Vlaamse graaf in 1167 voor zijn deel van het bestuur het Vlaamse burggraafschap over Zeeland-bewester-Schelde deed herleven. Lenselink toont aan dat dit echter pure speculatie is, dat pas in de dertiende eeuw echte burggraven van

Zeeland voorkwamen en dat Zeeland-bewester-Schelde in de Vlaamse periode waarschijnlijk bestuurd is door de kastelein van Brugge. Hij oppert de hypothese dat Lodewijk van Loon het Zeeuwse burggraafschap erfelijk aan de heer van Voorne heeft geschonken om deze aanhanger te paaien met een mooie titel. Ik moet zeggen dat er tegen deze redenering niet veel is in te brengen. Een sterk bewijs lijkt me, dat de bevoegdheden van de Zeeuwse burggraaf op essentiële punten verschillen van die van zijn Vlaamse collega's.

Monna had met het Leidse burggraafschap een ondankbare taak. De gegevens hiervoor zijn werkelijk schaarser. Hij heeft nagegaan of de Leidse heren, die in de twaalfde eeuw verschillende malen zonder meer 'castellanus' werden genoemd toen ook een echt ambts-district bezaten waarbinnen zij de rechtspraak uitoefenden, zoals hun Vlaamse collega's. Hij heeft daarvoor een minutieus onderzoek ingesteld naar alle goederen en rechten die de heren van Wassenaar, sinds 1340 burggraven van Leiden, blijkens enkele lijsten uit de tweede helft van de veertiende eeuw bezaten en zich daarbij steeds afgevraagd of deze bezittingen misschien tuggingen op het oorspronkelijk aan de burggraven verleende ambtsleen. Het onderzoek leverde meer vraagtekens dan resultaten op, maar toch wel zoveel dat de schrijver meent te mogen concluderen dat ook hier geen sprake is van een pendant van de Vlaamse kasselrijen. Veeleer was het een loze eretitel die verleend zou zijn aan de heren van Leiden om hen te verzoenen met de gedachte dat zij de losse band met de bisschop van Utrecht omstreeks 1130 moesten verruilen voor de strenge controle van de graaf van Holland. Ik vind dat wat vergezocht. Het lijkt me niet onaannemelijk dat de titel in zwang is gekomen op het moment dat de Leidse burcht gebouwd werd en toevertrouwd aan de vroegere heren van Leiderdorp. Dat die tot 1130 aan het hoofd gestaan zouden hebben van een Utrechtse enclave in het Hollandse gebied, is mijns inziens een te vergaande conclusie uit de oorkonde van 1108 (Koch nr. 95) waarin de heren van Ledene en van Voorhout inderdaad als getuigen in een bisschoppelijke oorkonde voorkomen, maar waarschijnlijk meer als borgen voor de graaf van Holland, die hier direct bij de rechtshandeling betrokken was.

H. P. H. Jansen

Opstand en pacificatie in de Lage Landen. Bijdrage tot de studie van de pacificatie van Gent (Verslagboek van het tweedaags colloquium bij de vierhonderdste verjaring van de pacificatie van Gent; Gent, 1976, 391 blz.).

Dit boek bevat het verslag van het op 22 en 23 oktober 1976 te Gent gehouden colloquium waarop zeventien inleiders uit Noord en Zuid hun licht hebben laten schijnen over een reeks van onderwerpen verband houdende met de pacificatie van 1576. De gehouden referaten zijn in deze bundel gepubliceerd met enige bijlagen die onder andere de officiële tekst brengen van het cruciale document zelf. Bovendien is een overzicht opgenomen van de gedrukte uitgaven van de pacificatietekst waarin zesendertig edities bibliografisch verantwoord worden door J. Machiels (hieraan gaat een kritische beschouwing vooraf van P. van Peteghem over de wijze van publikatie en verspreiding van de tekst in de verschillende gewesten, waarbij opmerkelijke verschillen aan het licht treden).

De herdenking is opgezet in een sfeer van verdraagzaamheid, anders dan in 1876, toen dit gezien de controversiële aard van het thema te Gent nog niet mogelijk was. Het accent valt daarbij uiteraard op de zuidelijke bijdragen die veertien van de zeventien lezingen uitmaken. Zij vormen een weerspiegeling van hedendaagse Zuidnederlandse visies op de materie die overigens allerminst gelijksoortig zijn, maar toch vaak anders gekleurd zijn